

Hemel op aarde?

Bonhoeffers theologie als inspiratie tot duurzaamheid

Steven van den Heuvel
Studiedag Oikos
12 juni 2015

Dietrich Bonhoeffer & Ecology

Waarom zorgen voor 'het milieu'?

Verskillende motieven:

- ▶ Zorg voor het nageslacht (Hans Jonas)
- ▶ Natuur is bron van schoonheid die bewaard moet worden
- ▶ ...

‘Wat heeft Jeruzalem met Athene te maken?’

- ▶ Veel christenen hebben moeite om ‘aards heil’ een plaats te geven
- ▶ ‘Evangelicals’ zijn vaak sterk eschatologisch gericht
- ▶ In reformatorische kring is veel aandacht voor persoonlijk heil

Maar:

- ▶ God de Vader is de Schepper (Gen 1)
- ▶ Christus is Heer over de hele aarde (Kol 1)
- ▶ De Heilige Geest ‘vernieuwt de aarde’ (Psalmen)

Bonhoeffers concept van 'Christuswirklichkeit' (1)

- ▶ “Het probleem dat in de christelijke ethiek centraal staat, is het werkelijk worden van de openbaring van God in Christus onder zijn schepselen . . .”
- ▶ “In Jezus Christus is de werkelijkheid van God binnengegaan in de werkelijkheid van deze wereld.”
- ▶ “Het gaat erom aan de werkelijkheid van God en de wereld in Jezus Christus vandaag deel te hebben en dat zo, dat ik de werkelijkheid van God nooit ervaar zonder de werkelijkheid van de wereld en de werkelijkheid van de wereld nooit zonder de werkelijkheid van God.”

Bonhoeffers concept van 'Christuswirklichkeit' (2)

- ▶ “Het is een verloochening van de openbaring van God in Christus, ‘christelijk’ te willen zijn zonder ‘wereldlijk’ te zijn, of ook ‘wereldlijk’ te willen zijn zonder de wereld in Christus te zien en te erkennen. Er zijn daarom geen twee ruimtes, maar er is alleen de ene ruimte van de Christuswerkelijkheid, waarin de werkelijkheid van God en de werkelijkheid van de wereld met elkaar verenigd zijn.”
- ▶ De hele werkelijkheid van de wereld is in Christus binnengehaald en in Hem samengevat; alleen vanuit dit midden en naar dit midden toe beweegt de geschiedenis zich.”

‘Christuswerkelijkheid’ en milieuzorg

- ▶ Milieuzorg deelt in de éne ‘beweging’ van de christen in de wereld
- ▶ Jezus als voorbeeld: acceptatie, veroordeling van het kwaad, verzoening, en belofte van herstel

Gesprek over Gods 'éne missie' in de wereld

- ▶ Is de moeite met ecologische actie herkenbaar?
- ▶ Zijn er 'valse scheidingen' die christenen van milieuzorg weerhouden?
- ▶ Is Bonhoeffers concept van Christuswerkelijkheid behulpzaam in deze?
- ▶ Hoe kan Gods 'éne missie' gestalte krijgen?

Christus: het verborgen centrum van de natuur

- ▶ Bonhoeffers spreken over Jezus als centrum

Bonhoeffers 'Schepping en val'

- ▶ Bonhoeffer gaf colleges over Genesis 1-3 in 1932-33
- ▶ Hij past 'kerygmatische' exegese toe
- ▶ Voorbeeld: "Het hout van het kruis wordt tot de boom des levens; en midden in de wereld wordt nu opnieuw op de vervloekte akker een teken van leven opgericht: in het midden van de wereld wordt de bron van het leven geopend - aan het kruis. En wie komt en drinkt van deze bron en wie eet van het hout van dit leven zal nog meer hongeren en dorsten."

Bonhoeffers Christologie-colleges

- ▶ Christus als het ‘verborgen centrum’ van de natuur
- ▶ Citaat: “In de sacramenten van de kerk verwerft een geknechte oude creatuur haar vrijheid. . . . [D]e natuur vindt in Christus als haar middelpunt geen verzoening, maar verlossing. Deze verlossing, in Christus geschied, is weer niet te achterhalen en te bewijzen, maar wordt verkondigd. . . . Hiervoor is een teken opgericht. In de sacramenten zijn elementen van de oude schepping tot elementen van de nieuwe schepping geworden. In de sacramenten zijn ze van hun stomheid bevrijd en verkondigen aan de gelovigen onmiddellijk het nieuwe scheppingswoord van God. . . . De geknechte natuur zegt ons niet direct het woord van de schepping. Maar de sacramenten spreken. In het sacrament is Christus het middelpunt tussen natuur en God. Daar staat hij namens alle schepselen voor God.”

Gesprek over Christus als centrum van de natuur

- ▶ Is Bonhoeffers stelling dat Christus het (verborgen) centrum van de natuur is, relevant?
- ▶ Zou het christelijke milieuzorg helpen als de sacramenten duidelijk met natuur verbonden worden?
- ▶ Op eventueel welke andere wijzen kan de eredienst de verlossing van de natuur vooruit spiegelen?

Liefde tot de aarde

Waarom belangrijk?

- ▶ Rationele redenen voor milieu-zorg zijn niet genoeg - er is emotionele betrokkenheid nodig
- ▶ Belangrijk voorbeeld: Martha Nussbaum, *Political Emotions: Why Love Matters for Justice*

Verschillende vormen van liefde tot de aarde

Liefde tot een 'externe' aarde

- ▶ Aldo Leopold, *A Sand County Almanac*
- ▶ Roger Scruton, *Green Philosophy*

Liefde tot 'geinternaliseerde' aarde

- ▶ Arne Naess, *Ecosophy T*
- ▶ Marina Schauffler, *Turning to Earth: Stories of Ecological Conversion*

Bonhoeffer over liefde tot de aarde

In zijn vroege denken:

- ▶ Ethiek zaak van 'Blut und Geschichte'
- ▶ Invloed Nietzsche: 'Bleibt der Erde treu!'
- ▶ Mythe van Antaeus

Blijvende nadruk later in zijn leven

- ▶ Persoonlijke dimensie
- ▶ Huwelijk bijv.
- ▶ Bijbelse basis

Gesprek over liefde tot de aarde

- ▶ Is Bonhoeffers 'aardse spiritualiteit' een herkenbaar/navolgbaar pad?
- ▶ Welke andere christelijke motieven kunnen we aangeven om 'liefde tot de aarde' vorm te geven?